

Die künstlerische Erziehung der athenischen Jugend im 5.

u. 4. Jahrhundert v. Chr. Von Dr. phil. *D. Lampsas*. (Aus dem pädagogischen Universitäts-Seminar zu Jena. Elftes Heft. Herausgeben von Prof. Dr. W. Bein. 8°, 1—164. l.) Langensalza, Herm. Beyer u. Söhne, 1904. — Ára 2.20 M.

Rein szemináriumának egyik legújabb kötete az athéni ifjúság művészi nevelésével foglalkozik.

A görög nép *κατ' ἐξοχήν* művésznép. A művészileg szépnek szeretete, az ideális *χαλοχαθία*-ért való lelkesedés a görögnek faji jellemvonása, amelyre ősidők óta joggal volt büszke. Testének páratlan természetes szépségét istenek szobrain utánozhatta és mesterileg utánozta. Hazájának éghajlata örök vidámságban, friss munkakedvben tartotta lelkét. Tettvágyának megnyilatkozására a legalkalmasabb tér a művészetek ápolása volt. De a körötte pompázó természet is: az örökké derült, mindig kék ég, a szelíd napfény, a tiszta, üde levegő, ezüstös patakok csobogása, a fák örök nyara, édesillatú virágok ezre, vidáman énekelő madárkák dala — minden az ő nyugodt hangulatát, derült kedélyét ápolta, a harmónia és a ritmus érzékét nevelte. Mindenütt a szépet látta a természet alkotásaiban, természetes, hogy a szépet valósította meg saját alkotásaiban is. Magánéletében és nyilvános szerepléseiben, tetteiben csakúgy, mint mindenben, amivel körülvette magát, művészi érzéke nyilatkozott meg. Házai, butorai, templomai, csarnokai, színházai, — zenéje édes melódiai, isteneinek tisztelete különösen a himnuszokban — járása, mozdulatai öntudatosan vagy öntudatlanul művésziek voltak. Lampsas, akinek könyvét ezúttal ismertetjük, még tovább megy: a görögök tiszta erkölceit is esztétikai okoknak tulajdonítja.

Ez a nagy műérzék, a művészinak megbecsülése nyilatkozik meg a nevelésben is, annál inkább, mert hiszen, ha «nem mi csináljuk az iskolákat; az iskolák lesznek*» — a nevelés fejlődése még szorosabban összeforrt az illető nép fejlődésével. A görögöt hamar rávezette érzéke arra, hogy finom fogékonyágát, a szépnek szeretetét rendszeres műveléssel fejlessze. Ifjúságának elsősorban *művészi* nevelést adott, amely nevelés viszont mint új tényező járult az egész nép műérzékének továbbfejlődéséhez. E nevelésnek tulajdonképpen öntudatlan tényezője volt mindig maga a művészi környezet; de legkésőbb az 5. században Kr. e. már a tudatos, sőt szisztematikus művészi nevelés is kifejlődik.

Erről a nevelésről nyújt igen gondos képet *D. Lampsas*, athéni gimn. tanár. A művészetek legfejlődöttebb otthonának, Athénnek, és

* *Schneller István*, a középiskolai reformról. *Magy. Pæd.* 14: 451. l.

legfejlődöttebb korának, a Kr. e. 5. és 4. századnak művészi nevelését festi, sőt még szorosabb kört vonva: azt a nevelést festi, amelyben az athéni ifju tizenhétéves koráig részesült. A képnek, amelyet erről készít, a következő vázlatát adja: 1. A művészi környezet észrevétlen hatása. 2. Tudatos befolyás: a) művészi nevelés otthon; b) művészi nevelés az iskolában; c) alkalmi művészi nevelés és alkalmi művészi foglalkoztatás különböző ünnepeken.

Ami a művészi környezetből a gyermekekre észrevétlenül, de legközvetlenebbül hatott, az a lakóház volt. Az athéni ház nagyon egyszerű, mert lakója keveset tartózkodik otthon és mert tiszteletreméltó altruizmussal szívesebben költ a nyilvános épületekre. De a lakóházon a gyermek így is ugyanazt az áttekinthető, nemes harmóniát és szimmetriát látta, amely a középületeket és mindenekfölött a körülötte elterülő természetet jellemezte. Alkata a legegyszerűbb, négyszögű alaprajzot mutatta. Az oszlopcsarnok bizonyos méltóságot kölcsönzött az épületnek. Belső díszítése egyszerű, de művészileg tagolt festés, amelynek vonásai a formaérzékét nevelték; később eredeti művészi festmények, vagy ezeknek hű másolatai rászoktatták a gyermeket, hogy a képeket otthona szükséges kellékeinek tekintse. Ritkább dísz a lakásnak a szobor. (Hermes, Apollo Agyieus vagy Patroos, Zeus Herkeios.) Plasztikus hatást inkább csak az érc- és kőedények reliefjei gyakoroltak. Művészi volt a butorzat is, a szőnyegekkkel, apró csecsebecsékkel egyetemben, esztétikailag hatott az udvar virágdíszje is, de különösen értékes tárgyai még a lakóháznak a vázák. Ezek az inkább iparművészeti, szabad kézzel készült művek egyrészt formáikkal, másrészt a rajtuk látható rajzokkal, különösen az alakzatok finom szimmetriájával és végül színezésükkel nevelték a gyermek műérzékét.

Az így díszített házban hatott rá azonban a családi életnek egy-egy szebb jelenete is. A deipnont az athéni jószívvel költötte el nagy társaságban és az evést követő symposiont (amelyen a gyermek szintén jelen lehetett) énekek és zene élénkítették, de sőt a társalgás főtárgyai — a politikán kívül — a művészetek voltak. Aeschylus és Euripides kardalait hallotta itt a gyermek, Kratinus himnuszait és az éppen modern művek kritikáit. Ének kísérte az áldozást, gyönyörű hymenaeusokkal és epithalamiumokkal fogadták a menyasszonyt jövendő boldogsága helyén, — ének kísérte az elköltözöttet utolsó útjára. Művészi munkák voltak a sírkövek is. Mindez nyomot hagyott a gyermek esztétikai képzettségén és az iskolába már a szülőház és a családi élet első művészi impresszióival jutott.

Az iskolák, szintúgy, mint a lakóházak, külsejükkel is hatottak a gyermek szépérzékére. Még Stratonikos kevésbé látogatott didas-

kaleionát is a műzsák szobrai díszítették. Vázaképekről tudjuk, hogy a butorzat művészmunka volt; és — bár kevés adatból ismereteseek — nem hiányzott a palástrákból sem a plasztikus dísz. Legművésziesebb építésű és díszítésű iskola természetesen Athén három gimnáziuma: az Akadémia, a Lyceum és a Kynosarges volt. Érdekes lehetett a párhuzam, amelyet a gyermek társainak a gimnasztikában szépülő teste és az ott álló szobrok plasztikus idomai közt vonhatott és amely talán még jobban megértette vele e szoborművek műbecsét.

Különösen nagy hatása volt a gyermekre a városnak. Az athéni polgár kötelességének tartotta városa díszítését, mert idejének legnagyobb részét a városnak, a közügyeknek szentelte. Szép terek, virágos kertek, pompás odeon, színház, gimnázium, hatalmas csarnok mellett az isteneknek remek templomai, bájos szentélyei, plasztikus szobrai álltak. A gyermek nem muzeumokba elzárva, zsúfolva látta a művészetek alkotásait, nem fizetett belépti díjakat, hogy festményekben gyönyörködhessek — jóformán csak néznie kellett, hogy hírneves művészek eredeti alkotásait lássa. A művek, ha áll Goethenek mondása, hogy «das Beste ist für die Jugend gut genug» minden kor ifjúságának elég jók voltak. Pheidias alkotásain tanulta meg az ifju, hogyan egyesül a nagyszerű, az eszményi a természetessel; Polykletus művein láthatta az emberi test végtelen finom arányait; Skopas szobraiban élet lüktetett és neki alkotott Praxiteles is, a művészek művésze. Művészetről hallott az utcán, a társaságban, otthon. Azt látott, hallott az ünnepegeken is.

Homéros jól ismert verseinek finomságait rapszódok előadásából tanulta észrevenni, megbecsülni. Eljárhatott a színházba,* ahol műértő közönség élvezte Aischyles, Sophokles, Euripides vagy Aristophanes remekeit. Minden ünnepnek új meg új kardal hirdette dicsőségét. Perikles panathenæáinak dalversenyein az ifjak maguk is részt vettek.

A modern táncnak elsősorban érzéki kacérságaival szemben, amelyek miatt voltaképen csak a láb mozdulatai ritmikusak, érdekesen mutat rá Lampsas arra a nagy hatásra, amellyel a minden mozzanatában leírhatatlanul ritmusos antik tánc a gyermekre hatott. A test formáit sehol sem látta jobban érvényesülve, mint a táncban. De ezenkívül a zene, az ének is befolyással volt ritmusérzékére és amennyiben az antik tánc a mimikának is szerepet juttatott, érdekelhette a lelkiállapot változatos kifejezése is.

* Hosszas viták után ma már bizonyos, hogy a görög gyermek eljárhatott a színházakba. Lampsas többek között Aristophanes, Plato, Aristoteles, Pausanias, Lukianos műveire utal.

Végül észrevétlenül is hozzájárult a fejlődő gyermek esztétikai képzettségéhez a sok szépségverseny, fáklyaverseny, ünnepi menet látása is. Ez a sokféle, változatos hatás mindenképen elegendő volt, hogy a gyermek műérzékét, amelyet vérével örökölt, kifejlessze. De hogy ez az érzék ne csak meglegyen, hanem tudatos is legyen, minden téren megnyilvánuljon, hogy izlésével önmaga is tisztában legyen, — az athéniak rendszeres nevelésről is gondoskodtak. Ez természetesen nem terjedt ki az építészetre, vagy pl. a plasztikus művészetekre. Ezen a téren a környezet észrevétlen hatása egészítette ki a nevelést. Egyebekben azonban magában foglalt mindent, amit a közélet a művelt polgártól megkövetelt. Erről a rendszeres nevelésről szól Lampsas könyvének második része.

*

A tudatos behatás is már a *szülői házban* megkezdődött. Ab ovo Ladae: Lampsas *καλλιγένεια* ünnepségétől kíséri tovább a gyermek művészi befolyásolását, a bölcsődalokon és dajkamesék világán át. Nagy erkölcsi hatást tulajdonít az állatmeséknek és ezek után juttatja a mítoszok, hazai mondák világába. Ezeknek ismerete lehetségessé tette, hogy a gyermek később e tárgyak földolgozásainak esztétikai finomságára ügyeljen.

Gyermekjátékai egyszerűek, izlésesek voltak, de apró foglalatosságai nem sokat különböztek a mai kor gyermekeiétől. Játszott a homokban, szerette az állatokat, voltak babái, a kutyával megosztotta kalácsát. Majd a serdültebb kor játékaival következtek és mire a megfelelő kort elérte, a symposionokon már együtt énekelt a nagyokkal, szavalgatott a vendégeknek. Majd táncolni tanult. Xenophon vagy Lukianos nem ok nélkül mutatnak rá a tánc fontosságára: csakugyan gimnasztikai szempontból, zenei ritmus szempontjából és még sok más tekintetben nagyfontosságú volt az antik tánc a gyermekre.

Igy került az *iskolába*, ahol a pädagogus először az illem, tisztaság, rend, finomság dolgában egészítette ki ott, ahol szükséges volt, a szülői ház nevelését.

A mai nevelési rendszerek bármelyike is az erkölcsi jellem fejlesztésére törekszik. A görög, különösen az athéni nevelés arra törekedett, hogy egy magasabb, eszményibb világ számára neveljen és ezért az erkölcsivel legalább is egy sorba helyezte az esztétikai nevelést. Bár a kettő náluk is mindvégig szoros kapcsolatban volt, mégis különösen Perikles korában a szép még az erkölcsi elé is kerül. A 4. század második felében az élet és a nevelés célja a művészi képzettség és a művészi élvezet. Az igazságot föládozzák a szépségért, a

tartalmat az alakért, az erkölcsit a szépért. Ez időben a nevelés célja már egészen a művészi képzettség.

Lampsas végigkíséri a gyermeket gimnasztikai, zenei, irodalmi és grafikai tanulmányaiban.

a) A gimnasium főadata volt, hogy a gyermeket a graciózus vonalak, szimmetrikus tagok, elegáns formák, nemes tartás, bájos mozdulatok szépségeire tanítsa, de gondoskodjék arról is, hogy mindezt a gyermek maga is elsajátítsa. A testi szépséget az athéniek igen sokra becsülték, talán mert a természet rendkívül szépeknek alkotta őket. Ezért tartották nagyra a gimnasztikát, amely e szépséget fejlesztette. Eszközei a birkózás, a futás, az ugrás, a diszkosz- és a dárдавetés, az ökölharc és a pankration voltak. Mindennek együttes eredménye a test szép és harmonikus vonásai lettek. Ifju, üde és szép volt a test, a művésznek csak másolnia kellett, hogy istenek eszményét alkossa meg. A gimnázium módszeres eljárása ilyenforma volt: 1. A gimnasztika egyéni nevelés volt. 2. A tanulók meztelenek voltak, ami szépérzéküket fejlesztette. 3. A tanítás a könnyebb és egyszerűbbtől, a nehezebb és összetettebb felé haladt. 4. Testi szépségre és a szépérzék fejlesztésére törekedtek. 5. A tanító mutatványát követte az ifju. 6. A gyakorlatokat zene kísérte. 7. A gyakorlatokat fürdő követte.

b) A zenei nevelés főcélja a gyermek zenei izlésének művelése és eszköz szolgáltatása volt arra, hogy magának bármikor jó hangulatot teremtsen. Minthogy a zene hatása mindig igen nagy volt a görögökre, tanításának is nagy fontosságot tulajdonítottak. Főhangszereik a kithara, a lyra, a barbitos és különféle fuvolák voltak. A tanuló elébb a lyra és a fuvola kezelését tanulta meg, csak azután az ének zenekíséretét. A kettő: zene és ének majdnem mindig együtt járt. Az éneklésnél a poétikus szöveg és nem a melódia volt a fő. A zene tanításánál mindjárt a praxisra voltak tekintettel. A tanítás úgy történt, hogy a tanító eljátszott egy művet, a tanuló pedig utánozni igyekezett őt. Fődolog a hallás fejlesztése, nem a hangjegyek ismerete volt. A dalok szövegét a tanuló már irodalmi tanulmányaiból ismerte.

c) Az irodalmi (grammatikai) tanulmányok elseje a szép olvasás és a szép írás volt. Ezután a nemzeti irodalom olvasására tértek át. A költészetre helyezték a súlypontot, mert ez minden művészetet egyesített. Aesopus, Homeros, Hesiodos, a cyclikus költők époszai, Choirilos Perseise, Tyrtaios, Solon, Phokylides, Mimnermos, Simonides, Theognis és Epicharmos voltak az iskola olvasmányai, de hogy milyen rendben, azt nem tudjuk. Az olvasás magyarázattal, kívülről tanúlással, ritmikus olvasás elsajátításával járt.

d) A rajztanítás csak a 4. században jut érvényre, a festészet teljes kifejlődésével egyidejűleg. Főcélját Aristoteles helyesen abban jelöli meg, hogy a testek szépségének fölismerésében biztos pillantásra szorít. Szorosan összefüggött a gimnasztikával, amely mintegy a modelleket szolgáltatta. Arról, hogy hogyan folyt a tanítás, kevés adatunk van. Nagyjában bizonyos, hogy a geometrikus és nem a perspektivikus rajzolás uralkodott.

Az iskolai ünnepek közül főleg a museiák és a hermæák nevezetesek. Az elsőket a didaskaleionban a muzsák, az utóbbiakat a palástrában Hermes tiszteletére rendezték; mindkettő alkalmával a tanulók bemutatták addigi haladásukat. Ezeknél művészi nevelés szempontjából fontosabb az ifjuság foglalkoztatása az ünnepségeken általában. Itt ugyanis vagy iskolai képzettségükkel álltak elő, vagy — és ez utóbbi eset a jelentősebb — külön készültek az ünnepségre. Külön készület főleg a különböző versenyekhez volt szükséges. Mert az ifjuság részt vett a gimnasztikai, a zenei, a chorikus versenyeken és mindegyiken küzdött a díjakért. Minden alkalommal szélesbültek művészi ismeretei, de a haladnivágyás is nőtt bennük a mások tudásának tapasztalásakor.

*

Ez Lampsas könyvének vázlatos, száraz foglalata. A könyv sok forrástanulmánnyal készült, érdekes, gondos és kimerítő munka, amelyet szerzője nagy lelkiismeretességgel és ennél is nagyobb szeretettel írt meg. Kierzik minden fejezetéből. Ez a nagy szeretet lehet az oka, hogy néha az aprólékosságig jut el, (pl. a gyermekjátékok nevelő szerepénél) túlságosan részletez. De a kép, amelyet ad, megfelel céljának: megmutatja, hogyan lett az athéni nép művésznéppé, és minden polgár külön legalább is műkedvelővé.

Gálos Rezső.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Zeitschrift für das Realschulwesen. (Bécs, 1906. 1—4. füzet.)

1. füzet. *Klein* egy nyomtatott íven behatóan ismerteti a németországi Marburgban 1904 nyarán modern filologusok részére tartott szünidei tanfolyamot; felsorolja és jellemzi az előadásokat, melyekből szerinte sokat tanulhattak a résztvevők, jóllehet ez az intézmény a külföldön való tartózkodást s az ottani tanfolyamokat nem pótolhatja. A jelzett időben a látogatók száma 230 volt, köztük 75 német, 68 angol, 7 francia, 13 amerikai, 2 magyar, 2 osztrák. «Nemi felvilágosítás és abstinencia» címmel *Kemény F.* szól hozzá polemik-